

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΛΕΥΚΩΝΤΗΣ - ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ
1950

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΛ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Τόδε μα ωενθήνερο

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Έμμανουήλ Μουνιέ.

Ο Κικέρων είπε για τον πρώτο υπαρξιστή - περσοναλιστή φιλόσοφο, το Σωκράτη, πως κατέβασε τη φιλοσοφία από τον ουρανό στη γη. Προσγείωση δηλ. του καθολικού στοχασμού, μ' υποκείμενο κι' αντικείμενο τον άνθρωπο. Η αλήθεια, έτσι, γινόταν προσωπική (!), υπόθεση του ανθρώπου - ο άνθρωπος έπαιρνε μπρός στην αλήθεια θέση υπεύθυνου κριτή. Ο Σωκράτης είχε σταθερή κ' ήρεμη συνείδηση ήθικης ήπαρξης - πάσχιζε νά συλλάβει τό ήθικό υπαρξιακό νόημα της ζωής του, που είταν, γι' αυτόν, τό μόνο, αναγκάζοντας λογικά τους άλλους νά κάμουν τό ίδιο. Όμως οι μετασωκρατικοί υπαρξιστές, ύποστασιακοί (!) και περσοναλιστές δέ μπόρεσαν νά τηρήσουν μιάν ευθεία γραμμή όμοιογένειας. Έτσι ή έρμηνεία κ' ή θέση της προσωπικής υπαρξης, έγινε, αναπότρεπτα, μιá από τις πνευματικές μορφές των έκástοτε ιστορικών περιόδων. Η ένότητα του προσωπικώς ύπάρχειν έναρμονίστηκε με την ένότητα του ιστορικώς ύπάρχειν. Οι υπερβάσεις, όπου κατάληξαν μερικά υπαρξιστικά πνεύματα των άκρων, είχαν, άπλά, άπόχρωση πλασματικότητας, οίστηλατημένο δέος, ή ήσυχασμό λυτρωτικής ανάτασης.

Αφίνουμε τή ρευστή έλληνική περσοναλιστική παράδοση, που έπίμονα έπικαλούνται οι σύγχρονοι εθαγγελιστές του προσώπου μιλώντας για τους προσωκρατικούς, για τους Ηράκλειτο, Πλάτωνα, Έπίκουρο, Άριστοτέλη, Εδριπίδη, για τους Πατέρες της Έκκλησίας, και στεκόμαστε στον φλεγόμενο από χριστιανική άγωνία Πασκάλ, που άποξενώθηκε από κάθε γνώση και πίστευε πως ή ανθρώπινη άπολύτρωση με τή γαλήνη, τήν ήμέρωση και τήν καθαρότητα της καρδιάς πραγματοποιείται. Ο Κίργκεγκωρ τόνοιζε τήν άδύπαρξία— ήθική και πνευματική— του προσώπου, διαστέλλοντάς το από τό μαζικό άτομο, γιατί τό τελευταίο είναι κάτι τό άνεύθυνα άπρόσωπο. Όστόσο, με χριστιανικό πνεύμα ισχυρής ύποκειμενικότητας, μίλησε για τή μεγάλη έννοια του «πλησίον», που πρό-

πει νάναί πάλι πρόσωπο. Αντιλογικός κι' αντιδιανοητικός, πρωτεϊκός, ύμνητής των βιώσεων που θονούν, του άπόλυτου ύποκειμενισμού, της έσωτερικής ταύτισης ανθρώπου και κόσμου. Μ' αυτόν έγινε, όπως είπαν, ή θεμελίωση της ύποστασιακής όντολογίας του προσώπου. Πολλές είναι οι όμοιότητες του Κίργκεγκωρ με τον Hamann, που έκλινε στη θεοσοφία, και με τό Νίτσε. Η σωκρατική του άρετηρία ξεκάθαρη. Ο Χούσερλ, ιδρύοντας τή φαινομενολογία (έπιστήμη της ουσίας κάθε πραγματικού, που άποτελεί τήν προϋπόθεση όλων των πραγματικών έπιστημών), καθόρισε τήν αντιψυχολογική συνείδηση της ιδιαιτερότητας του προσώπου, με δέ συναίρεσε τήν όντολογία. Ο Γιακόπερ άναγνώρισε για πραγματικότητα μόνο ό,τι ή έσωτερική ύπόσταση του προσώπου θεωρεί άναγκάιο. Ο Χάιντεγκερ διακρίνεται για λιγότερη διεισδυτικότητα. Πρέπει, άκόμα, ν' αναφερθούμε στους Σέλλερ, Νικολάϊ, Μπούμερ, στο θερμό θεολογισμό του Μπερντιάεφ, στον άσιατικό μυστικισμό του Σέστοφ και του Σολόβιεβ, καθώς και στην έμμεσα παράλληλη φιλοσοφία της ζωής (Lebensphilosophie) των Σίμελ, Σπέγκλερ, Κάιζερλικκ κλπ.

..*

Η ιστορική προέλευση των ρευμάτων αυτών στη Γαλλία δέν προέχτηκε, θαρρώ, όσο θάπρεπε. Έκτός από τήν έπίδραση των Νίτσε, Σέλλερ, Νικολάϊ, έχουμ' εκεί και του καρδινάλιου Newman, του Πουαγκαρέ, του Μπερξόν, του πραγματισμού. Έτσι βλέπουμ' ένα συγκεκριμένο έπίδρασεων, με παρακλάδια κ' ύποδιαιρέσεις. Από τή μιá τή φιλοσοφική σχολή της δράσης (Πουαγκαρέ, Λερουά, Μπλοντέλ, Milhaud), κι' από τήν άλλη τον καθολικό συγχρονισμό (Τυρρέλ, Λουαζό κ. ά.). Στην πρώτη παίρνουνται γι' αρχές ισόδυναμες ό λόγος κ' ή πράξη, συνδυάζεται ή σκέψη με τήν έμπραχτη δραστηριότητα και θεμελιώνονται από τήν έμπειρία. Τό ξεκίνημα γίνεται από τή Μπερξονική άποψη πως ύλη και διάνοια έχουν τήν ίδια γενεατική πηγή. Στο δεύτερο ύποστηρίζεται ή έξελικτική προσαρμογή των χριστιανικών δογμάτων προς τις κατά καιροδς ανθρώπινες ανάγκες. Ο Newman διατύπωσε πρώτος τή ριζοσπαστική τούτη

EMMANOYHA MOYNIÉ

θεοντολογία. Μὰ κι' ὁ Μπερξὸν χρησιμοποιήθηκε πάλι γιὰ βάση: τὰ πράγματα, ἀκόμα κι' ὁ θεός, ἐξελλίσσονται καὶ μεταβάλλονται ἀδιάκοπα. Ἡ ἀφομοίωση τοῦ πραγματιστικοῦ πνεύματος, τέλος, γίνεται αὐτονόμη: ἡ ἀλήθεια κάθε ἀποκρυσταλλωμένης σκέψης καὶ κάθε δόγματος κρίνεται ἀπὸ τὴ βαθύτερη ἀφελιμότητά της.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτῆ στὴ Γαλλία παρατηροῦμε σήμερα: Τοὺς ὑπαρξιστὲς Σάρτρ καὶ Καμί. Ὁ Σάρτρ διαφοροποιεῖ ψυχολογικὰ τὴ φαινομενολογία τοῦ Χουσσέρλ. Διακηρύττει ἀνυπαρξία κοσμικοῦ νοήματος, ἐκφράζει ἀπελπισία γιὰ τὴν ὑπαρξή, παραδέχεται ὅταν πυρήνα τῆς συνειδήσεως τὸ μηδέν, μὰ ἡ ὑπευθυνότητα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν ὑπαρξή του ἀναγνωρίζεται. Ὁ Καμί ἐκδηλώνει ὑπαρξιακὸ ἀγνωστικισμό. Τοὺς ὑποσιαστικὰς Μαρिताίν, Μπλοντέλ καὶ Μαρσέλ. Οἱ δύο πρῶτοι, μὲ κάποιες διαφορὰς ἀποχωρήσεων, ἀντιστροφικῶς, τοποθετοῦν ὅλη τὴν ἀξία τῆς ἀλήθειας στὴ δράση, στὴν ἐνεργητικότητα, μὲ σκοπὸ τὸν ἐξαγνισμό καὶ τὴν ἰδανικὴν χριστιανικὴν τελείωση. Ὁ Μαρσέλ εἶναι ὀρθισμό, ἀλλὰ καὶ χριστιανικὴ ταπεινοφροσύνη. Πιστεύει πὼς ὁ ἀνθρώπος μπορεῖ νὰ στοχαστεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του ἐξιλεωτικὰ στὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας. Τοὺς Μουνιέ καὶ Πεγκύ, ποὺ ἀνήκουν εἰς τὸν κύκλο τῶν پرسοναλιστῶν.

* * *

Ὁ Ἐμμ. Μουνιέ γεννήθηκε στὴ Γκρενόμπλ τὸ 1905. Ἐκαμε φιλοσοφικὰς σπουδὰς στὴ Faculté des Lettres τῆς ἰδίας πόλης κ' ἐπειτα στὴ Σορμπόνη, ὅπου μπήκε δεύτερος (ὁ Σάρτρ ἦρτε πρῶτος). Δὲ θέλησε καθηγητικὴ ἔδρα. Τὰ ἐνδιαφέροντά του τὸν ὀδηγοῦν στὴν ψυχολογία, στὸ μυστικισμό, καθὼς καὶ στὰ τεχνικὰ προβλήματα, τὰ ἀνθρωπολογικὰ καὶ πνευματικὰ, ποὺ δημιούργησε ἡ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ. Μένει τρία χρόνια στὸ Παρίσι. Τὸ χειμῶνα τοῦ 1929 ἀνακαλύπτει τὸν Πεγκύ, ποὺ εἶταν ὡς τότε ἀγνωστος. Δημοσιεύει στὸ «Roseau d'Or» τοῦ Μαρिताίν μιὰ μελέτη γιὰ τὸ δημοκρατικὸ χριστιανικὸ πνεῦμα τοῦ Πεγκύ (1930), καί, τὸ 1932, ἐκδίδει μὲ μιὰ ὁμάδα φίλων τὸ «Esprit». Ἡ ἀπήχηση τοῦ περιοδικοῦ εἶταν ἔντονη. Δημοσιεύει ἐκεῖ στὰ 1934 τὴ «Revolution personaliste et communautaire», στὰ 1936 τὸ «Manifeste au service du personalisme» καὶ τὸ δοκίμιο «De la propriété capitaliste à la propriété Humaine». Τὸ 1940 τὸ «Esprit» παρουσιάζει, στὴ νότια ζώνη, μερικὰ ἀντιστασιακὰ ἀρθρα, ποὺ προκαλοῦν τὴν ἐπέμβαση τοῦ Βισού. Ὁ Μουνιέ φυλακίζεται ἀργότερα (1942), κ' ὕστερ' ἀπὸ ἓνα χρόνο ἀφίεται ἐλεύθερος, ἀφοῦ ἔκαμε ἀπεργία πείνας. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Traité du caractère» (1946), «Introduction aux existentialismes» (1947), «L'éveil de l'Afrique Noire» (1948), μιὰ συλλογὴ διαλέξεων ποὺ ἐγίναν ἀπὸ τὸ 1946-48 στὴν UNESCO, στὶς Διεθνεῖς Συναντήσεις τῆς Γενεύης καὶ στὴν Ἑβδομάδα τῆς Κοινωνιολογίας, μὲ τὸν τίτλο «La petite peur du XXe siècle» (1948), καὶ τελευταῖος ὁ «Personnalisme» (1950).

Φύση ἐκρηκτικὴ ὁ Μουνιέ κ' ἠθικὴ προσωπικότητα, εἶταν ὁ γνήσιος τύπος τοῦ νεοχριστιανοῦ. Ἡ φράση του λιτὴ, ἀδρή, μὲ παύση καὶ νεῦρο, ὄχι ὅμως πάντα καθαρὴ. Τὸ μυστικιστικὸ στοιχεῖο, ὁ ἀποφθεγματικὸς τόνος, οἱ συναίσθηματικὲς καὶ διαισθητικὲς «ἐλλάμψεις», μιὰ μύχια ἀνησυχία γιὰ τὸ «καθόλου», ἐκλεκτισμὸς καὶ συγκρητισμὸς, δὲν τῆς ἐξασφαλίζουν συχνὰ ἄνεση καὶ διαύγεια.

Ὁ Μουνιέ παραδεχόταν πὼς δὲν εἶταν συστηματικὸς στοχαστής. Ὁ پرسοναλισμὸς, ἔγραφε, εἶναι μέθοδος, αἴτημα, ἐπιδίωξη γιὰ τὸ μέλλον, καὶ συγχωνεύει διάφορα θέματα, συζητεῖ καὶ δέχεται θέσεις καὶ διασταυρώσεις ἀπὸ λογῆς ρεύματα. Καθορίζοντας τὶς γενικὲς γραμμὲς του, διευκρίνησε πὼς ξεκίνησε ἀπὸ τὸ κοινὸ ἀνθρώπινο δράμα τῶν ἡμερῶν μας, - τὴν ἑλλειψή پرسοναλισμῶν, συνειδησιακῆς ἰσορροπίας, καὶ πάσχιζε νὰ βρεῖ τοὺς σταθεροὺς ὄρους ποὺ θὰ παγιώσουν μιὰ ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ σιγουριά, γιὰ τὴν κατοχύρωση τῆς αὐτοτέλειας τοῦ προσώπου. Οἱ σκοποὶ του δὲν εἶναι μόνο κοινωνικοί. Ὁ پرسοναλισμὸς δὲ νοιάζεται, ἀποκλειστικότερα, γιὰ τὴν παγίωση κοινωνικῆς τάξης, μὰ πρῶτιστα γιὰ τὴν παγίωση τοῦ προσώπου. Γιατὶ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἀνύψωση τοῦ προσώπου θάρτει, σὰ συνέπεια, κ' ἡ κοινωνικὴ ἀνύψωση.

Ἐπάρχουν σημεῖα ἐπαφῆς ἀνάμεσα στὸν پرسοναλισμὸ καὶ στὸν ὑπαρξισμό; Ἐπάρχουν, λέει ὁ Μουνιέ. Ἡ ὄντολογικὴ κ' ἠθικὴ τους ἑτερογένεια δὲν τοὺς ἀποξενώνει ὀριστικά. Παραδέχονται κ' οἱ δύο τὸν ὑποκειμενικὸ ἀνθρώπο, τὴν ἀγωνία καὶ τὴ μοναξιά του, τὶς τυφλὰς του πάρορμήσεις, τὸ συμβατισμὸ ποὺ τὸν τσακίζει, τὴν αἰσθησὴ του γιὰ τὸ μάταιο τίποτα καὶ γιὰ τὸν ἐφιαλτικὸ ζόφο τοῦ θανάτου, ποὺ μὲ ἀπίθανη ἠρωϊκὴ πάλη πρὸς τὸν νετλικάτον ἑαυτό μας ἀτροφεῖ καὶ ξεπερνιέται. Τοῦτες οἱ διαδοχικὲς φάσεις χαρὰς καὶ πόνου, ἐλπίδας κ' ἀπόγνωσης, ἀγγελικῆς καλωσύνης καὶ σατανικῆς κακίας, ἀνυπαρξίας κ' ὑπαρξῆς, ποὺ δοκιμάζει ὁ ἀνθρώπος, τὸν κάνουν τραγικότερο ὄν. Μὰ ἡ ὀπτιμιστικὴ ζωντάνια ἀνήκει στὸν پرسοναλισμὸ, ποὺ ἔχει ἀπόλυτη πίστη στὸ αὐτοδύναμο πρόσωπο καὶ στὸ φωτεινὸ πεπρωμένο του.

Ὁ Μουνιέ προβάλλει ἐκδηλῆ τὴν ἐπίδραση τοῦ Newman καὶ τοῦ Μπερξὸν, ὅταν ὑπογραμμίζει ἀπολογητικὰ, πὼς στὴν πορεία τῆς χριστιανικῆς του δράσεως δικαιολογεῖται ὑπαναχώρηση κ' ἐγκατάλειψη ἀρχῶν, ἀφοῦ πορεία θὰ πεῖ ὑπερπήδηση ἐμποδίων, χρονικῆς καὶ τοπικῆς καμπῆς.

Ἡ χριστιανικὴ σκέψη τοῦ Μουνιέ δὲν ἀντιμάχεται ριζικὰ ἐκείνη τοῦ Μάρξ. Ἀναγνωρίζει, πὼς μὲ τὴν οἰκονομικὴ ἐπανάσταση ὑποδοθηθεῖται ἡ ἠθικὴ ἐξύψωση τοῦ προσώπου, ὅμως οἰκονομικὴ ἐπανάσταση δίχως ἠθικὴ μεταβολὴ τοῦ ἀνθρώπου σημαίνει πράξη ὡρὰ ὕλικὴ καὶ περιουσιακὴ συνειδήσεως. Μὰ ὅταν ὁ پرسοναλισμὸς παίρνει πολεμικὴ στάση ἐναντίον τοῦ Μαρξισμοῦ μιλάει γιὰ τὴν ἀντικειμενοποίηση καὶ τὴν ἐπιδραση ὁμαδοποίηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Μάρξ, ποὺ, παράλληλα, ἡ ἐγκαταλείπει ἀρχήματα.

τική ἐννοιολογία τῆς κοσμοθεωρίας του κλείνει ἀγωνα καὶ ἐπικίνδυνα στοιχεῖα. Ταυτίζει, ἀκόμα, τὸν ὑπαρξισμὸ καὶ τὸ Μαρξισμὸ στὴν ὁψὲ τοῦ ἀντιχριστιανισμοῦ τους. Εἶναι ὁμως ἀξιοσημείωτο πὸς δὲ διατάζει νὰ παραδειχθεῖ τὸν σπαιρινὸ χριστιανισμὸ στὴν ὑπηρεσία τῆς ἀστικής κεφαλαιοκρατίας. Γι' αὐτὸ ὁ καπιταλισμὸς πρέπει νὰ χτυπηθεῖ στὰ βαθρὰ του σημεία, γιὰ νὰ ἐπικρατήσει ἡ πανανθρώπινη δικαιοσύνη τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ὁ Μάρξ, λέει ὁ Μουνιέ, ἐπαίξε, ὡς ἕνα βαθρὸ, ρόλο διαφωτιστικὸ καὶ ἐμπειρωτικὸ. (2)

Ἡ κυριαρχία τοῦ προσώπου στὴ φύση καὶ στὸν κόσμον εἶναι ἀπόλυτη, κατὰ τὸ Μουνιέ. Τὸ πρόσωπο ἔχει ολοκληρωμένη αὐτεξουσιότητα, ἀδενέργεια ἀπεριόριστη, μπορεῖ νὰ ὑπερβῆ ἀπροσδιόριστα τὸν ἑαυτὸ του. Κι' ὅταν κατορθώνει νὰ γίνει πρόσωπο ἰδιονικό καὶ νὰ κοινωνήσει μὲ ἄλλο ἰδιονικό πρόσωπο, τότε, ἀκριβῶς, ἔχουμε τὴν τρίτη διάσταση τοῦ προσώπου: τὴν ὑπέρβαση. Τὸ πρόσωπο εἶναι ἀνεπηρέα ἐκινήματος γιὰ ὅλα τὰ σημεία, ὅχι κατάληξη, καὶ ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὸ «ὄντως ὄν»... Ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου συμβαλλεῖ τὸ ἀπόλυτο του. Ὁ ἀτομισμὸς ἀπομονώνει τὸν ἀνθρώπον καὶ διοχετεύει μέσα του τὸν ἐγωϊσμό, ἐνῶ ὁ προσωπικισμὸς οδηγεῖ στὴν ἐπικοινωνία μὲ τὸ διπλανό, γιὰ τὸ πρόσωπο χωρὶς διπλανό δὲ νοεῖται. Ἔτσι βρισκόμαστε προειμασμένοι νὰ δεχτοῦμε τὸ Θεὸ κοντὰ μας.

Ἄμηση σύνδεση ἀνάμεσα στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα δὲν ὑπάρχει, λέει ὁ Μουνιέ, ἀλλὰ μιὰ πλάγια ἀλληλεπίδραση τους. Ἡ γένεση ἐρχεται σὲ δευτερεύουσα μοῖρα ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ διαδραστικὴ τῆς μυστικῆς πίστεως. Τὸ πρόσωπο, λοιπόν, ἔχει ὑπεριστορικὸ χαρακτήρα. Ἐπάρχει κάτι τὸ ἀγέννητο καὶ ἀδιάρθρωτο στὸ σῶμα, κάτι «ποῦ φέρνει φεῦρά στὸν ἀνθρώπον καὶ στίς ἐποχὰς καὶ μοιάζει σὰ νὰ αἶρει τὴν διαλεκτικὴν τοῦ προσώπου, σὰ νὰ μᾶς προσκαλεῖ νὰ πιστέψουμε ἀπόλυτα στὸ φῶς μιᾶς προφητείας». (3)

* * *

Ὁ κ. Henri Marrou - Davenson ἔγραφε τελευταία (4): «Ὁ Μουνιέ ὑμῶνε ὅταν κανένας διαστικὸς δημοσιογράφος ἢ κάποιος ὁλόγιος ἀντίπαλος χαρακτήριζε ἀβασάνιστα τὸ «Esprit» ἐπιθεώρηση καθολικὴ. Τοῦ εἶχε, ἀλήθεια, δῶσει περιεχόμενον ἐξομολογητικὸ: Ἄνάμεσα στοὺς πιὸ πιστοὺς καὶ σημαίνοντες φίλους καὶ συνεργάτες του εὗρισκας προτεστάντες, εβραίους κ. ἄ. Κι' ὁμως ἡ ἐπιθεώρηση τούτη καὶ ἡ κίνησή, ποῦ δημιουργοὺς γύρω της, ὁφείλονται σὲ κείνον τὸ χριστιανό, ποῦ δὲν εἶχε κρύψει ποτὲ τίποτα, οὔτε εἶχε θυσιάσει τὸ παραμικρὸ ἀπὸ τὴν ἀπαιτητικὴν πίστη, ποῦ μ' αὐτὴν τρεφόταν τὸ ἔργο του, ἡ σκέψη του, ἡ ζωὴ του.»

Ἀλήθεια, ὁ καθολικισμὸς ἔγινε τώρα τόσο φιλελεύθερος καὶ προοδευτικὰ ἀντιτυπικός, ὥστε κἀκεῖ πᾶ νὰ διεκδικήσει τὰ πρωτεῖα τοῦ νέου χριστιανικοῦ οὐμανισμοῦ;

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΧΤΣΟΓΛΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1) Ὑπάρχει καὶ ὁ ὅρος de personnalisation, ποῦ θὰ κεί ἀποβολὴ κάθε προσωπικοῦ χαρακτήρα

στὸν ἀνθρώπον — ἀπροσωποποίηση. Personnalisme ὀνομάστηκε καὶ ἡ θεωρία ποῦ παραδέχεται, ὅτι ὁ κόσμος ἀποτελεῖται ἀπὸ μονάδες — ἢ ἐνάδες, κατὰ τοὺς Πλάτωνα καὶ Πρόκλο —, δηλ. ἐσχατὲς ἀπλῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων, προσωπικῆς, ζώντανες, μὲ σκοπιμότητα ἐνεργείας (Λάιλαντις, Λότζε, Στέρν, Boston κ. ἄ.). Οἱ ἀντίστοιχοι τους φυσικοὶ εἶναι τὰ ἄτομα.

(2) Εἶναι χαρακτηριστικὸ, ὅτι ὁ ὅρος «ἐπέδραση» καθιερώθηκε στὸς χριστιανοὺς καὶ σημαίνει πρόσωπο (τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγ. Τριάδος).

(3) E. Munnier, «Taches actuelles d'une pensée d'inspiration personaliste», «Esprit», Νοεμβρ. 1948 καὶ «Situation du Personalisme», «Esprit», Ἰανουαρ. - Μαρτ. 1948.

(4) E. Munnier, «Taches actuelles d'une pensée d'inspiration personaliste», «Esprit», Νοεμβρ. 1948.

(5) «Témoignage Chrétien», Παρίσι, 31 Μαρτ. 1950.

Γ. Κ.

Πολύμερος Μοσχόβιτης *

Ἡ «Ἐνωση τῶν Ἑλλήνων Θεατρικῶν καὶ Μουσικῶν Κριτικῶν» καταθέτει τὸ δῆφνινὸ τοῦτο στεφάνι καὶ ὑποκλίνεται εὐλαδικὰ μπροστὰ στὸ στήνωμά σου, ἀγαπητὴ καὶ ἀλησμόνητε συνάδελφε.

Μεταφέροντας τὸν τελευταῖο χαιρετισμὸ τῶν μελῶν τῆς Ἐνώσεως μας, δὲν ἔχω δυστυχῶς τὴν ἀρμοδιότητα νὰ μιλήσω πλατειᾶ γιὰ τὴν πολὺ-πλευρῆ δράση σου, γιὰ τὴν περισσότερο σ' ἄλλους, τόσο διαφορετικοὺς μεταξὺ τους, τομεῖς παρὰ στὴν κριτικὴ τοῦ θεάτρου σπαταλήσης τὸ μεγαλύτερο ποσὸ ἀπ' τὴν ἀνεξάντλητη ἐνεργητικότητά σου, μὰ καὶ τὸ μικρὸ μέρος ἀπ' τὸν ἑαυτὸ σου ποῦ ἀφιέρωσες στὴ θεατρικὴ κριτικὴ εἶταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ σοῦ ἐξασφαλίσαι μιὰ ξεχωριστὴ ἀνάμειξή μας θέση καὶ νὰ δικαιολογήσαι τὰ θερμὰ δίκρυφα ποῦ σήμερα χόνομε γιὰ τὸν τόσο πρόσωπο χαρὸ σου. Στὸ ἐκκίνημά σου ἀπ' τὸν στρατιωτικὸ περίγυρο χρωστικῆς τῆς μαχητικότητας ποῦ σὲ παρακολούθησε καὶ σ' ὄλεσε τίς κατοπινὰς πνευματικὰς σου ἐκδηλώσεις. Κι' ἀν' ἡ κριτικὴ εἶναι μιὰ μικρὴ μάχη, ποῦ κάθε μέρα δίνουμε γιὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἀγνῆς Τέχνης στὸ θέατρο, ἐὰν πολὺ ἐδικολῶτερα ἀπὸ ὄλους ἡμᾶς τοὺς συναδέλφους σου ἀναλάβαινες τὸν «καλὸν ἀγῶνα», γιὰ τὴν ἑξουσίαν τοῦ μαχητικὸς ἀπ' ὄλους μας. Μὰ ἡ ἀγωνιστικὴ σου διάθεση δύσκολα μποροῦσε νὰ κρύψει τὴν ἀγαθότητα τῆς καρδιάς σου καὶ τὰ πάμπολλα χαρίσματα σου. Ὅσοι ἀπὸ μᾶς τοὺς συναδέλφους σου στὴν κριτικὴ τοῦ θεάτρου εὐτύχησαν νὰ σὲ γνωρίζουν ἀπὸ πιὸ κοντὴ, θρηνοῦνε σήμερα τὸν ἐξαιρετικὸ ἀνθρώπον καὶ τὸ σπάνιον φίλον, μὲ τὴν ἴδια συντροφίαν ποῦ ἀποχαιρετοῦνε γιὰ πάντα ἕναν ἀξιοσυνάδελφον. Γι' αὐτὸ καὶ αἰῶνια θὰ παραμείνει ἡ μνήμη σου, πολυφίλητε καὶ πολυθρηνητὴ Πολύμερε Μοσχόβιτη!

Γ. Ι. ΦΟΥΣΙΑΡΑΣ

Δόξες ποῦ λησμονήθηκαν.

Στὴν ὄρεια μελέτη «Φορεσιὰ καὶ ἄρματα στὴν Ἐπανάσταση», ποῦ δημοσιεύθηκε στὸ προπαρασμένο τεῦχος τῆς «Νέας Ἐστίας», ἡ φουσταγιέλλα ἀπλάθησε σ' ὅλη τῆς τῆς λεπτομέρειας καὶ τῆς

* Νεκρολογία.